

Peter Kolšek

“Mar sploh kdaj gradimo hišo za vekomaj?”

Na začetku svetovne književnosti in zagotovo tudi vseh drugih človekovih simbolnih dejavnosti je bila želja po nesmrtnosti. Gilgameša, prvega in do danes najverodostojnejšega literarnega popotnika, ki se je odpravil iskat človeško večnost, je ob spoznanju, da je umrljiv, čeprav ima kar tričetrť božanskih lastnosti, popadla groza:

*Ali bom torej nekoč legel tudi jaz
ter ne bom več vstal na vekomaj?*

Da, že ena sama četrťina človeških atributov je bila dva tisoč let pred našim štetjem za smrt dovolj. Je danes, štiri tisoč let kasneje, ko je človek samo človek, bog pa ga polovico tega časa iz daljave le preizkuša – drugače?

Zadnji dosežek na področju biogenetskih raziskav nas je, priznajmo, vznemiril bolj, kot nam to ob številnih odrešenjskih vzorcih, s katerimi nas nadlegujejo tako profitne tehnologije kot profane ideologije, običajno dopuščá skeptični um. Ob odkritju genoma – »zemljevida« genске zasnove in s tem ene poslednjih kemičnih skrivnosti življenja, kakor nas nazorno poučujejo vzhičeni razlagalci – je zagotovo marsikoga zadela in osvojila hipna misel, da se je življenjska meja neizpodbitno premaknila. Te presunjenosti, res nejasne, a zdi se, da utemeljene na argumentiranem podatku, si ni težko predstavljati, če si znamo pošteno priznati lastne omotične projekcije o pomembnosti svojega življenja. In ta projekcija je čez noč začela tipati po novem, neznanem teritoriju, ki daje občutek, da se mu je smrt ubogljivo odmaknila. Znašli smo se za podrto ogrado: kot vojak po bitki, ki jo je čudežno preživel in se zdaj zmedeno in radostno ogleduje v mlaki, v kateri se smeje tudi večno sonce.

Vse kaže, da se nam je pripetila dogodivščina, v kateri se svetlika celo daljna obljuba nesmrtnosti; nekateri zanesenjaki jo kar naravnost napovedujejo. A ta hip, neposredno ob velikem odkritju, ki bo nemara kljub prepričljivosti samo obljuba, ni tako pomembno, ali bomo res živeli deset, petdeset ali celo sto let dlje, o čemer nas obvešča znanstvena senzacija, pomembneje je, da je pozabljena sanja o nesmrtnosti v kolektivni zavesti znova oživela. Ta sanja je na simbolni ravni, tako v religiji kot v umetnosti, sicer še zmeraj živa, čeprav se pri obeh zdi, da jo ohranja in poganja le še nezavedna inercija. Toda »čudežni-genom jo je zdaj pripeljal tudi v območje konkretnih bioloških danosti, ki jih naša sedanja življenjska posoda ni vajena, in prebujenih aspiracij po večnosti. Zdaj se lahko začnejo – tihe, zadržane, previdne – kalkulacije: če sem star toliko in toliko, koliko na novo odkritega življenja mi pripada? In, recimo, da znanost v kratkem potegne novo spektakularno potezo: ali ni vredno, velja predvsem za mlajše ljudi, z novo koncepcijo in prerazporeditvijo življenjskih moči še malo počakati?

Kaj pa če gre za umetnike in še posebej literate, ki potrebujejo za svoje delo velik kos zbitnega časa – ali ni napočila doba, ko bo treba privajeno skušnjo »sklenjenega opusa« povsem na novo definirati in torej tudi reprogramirati? Če je doslej na primer vrhunski pisatelj v svojem življenju napisal pet do deset del, vrednih velikega upoštevanja – in je taka količina biološka mera enega uspešnega literarnega življenja –, se utegne ta mera ob novih danostih zvečati za pet enot. Ali si je mogoče predstavljati prihodnjega Balzaca, ki ima za toliko povečan ustvarjalni količnik? Je tako predstavo mogoče kar preprosto harmonizirati z vzporednim dejstvom, da se bo za toliko pač povečal tudi časovni »količnik« bralcev? Je mogoče, da ta sprememba, ki se navzven ponuja zgolj kot časovni prirastek, ne bo v resnici opustošila notranje ustvarjalne napetosti, ki pripada eni umetniški eksistenci, in, na drugi strani, razgradila kompaktno stavbo ustvarjalnih opusov in zaključenih epoh, v katerih je naložena umetnost kakor stoletja na Kristusovo rojstvo? Ali ne pomeni bistveno podaljšanje življenjske dobe za umetnika in umetnost pravzaprav temeljno dekonstrukcijo izmerjenega in obvladljivega razmerja med naruro in kulturo? Z drugimi besedami: bi imelo ob bistveno razpotegnjenih bioloških okoliščinah človekovo duhovno naprezanje sploh kakšen adekvaten smisel? Še natančneje: se bo ob podaljšanem človekovem telesu enakovredno pretegnil tudi duh?

Radikalno podaljšanje življenjskega obdobja, kakršno nam pripravlja znanost (proces postopnega daljšanja je že tako in

tako na delu tudi mimo genoma), bi seveda spodmaknilo temeljni občutek o sedanjem »kontrapunktu življenja«. Zaenkrat si je najteže predstavljati spremenjeno razmerje do smrti. Smrt, čeprav edina stvar, ki je del nas in nas hkrati resnično presega, je namreč najgloblja zaveznica našega življenja. Vse, kar počnemo, je zaradi nje. Vsemu daje smisel, zaradi nje ljubimo in se tepemo. Če bi bili nesmrtni, bi bilo pač sleherno prizadevanje nesmiselno. Živeli bi kot sence, ki se poslanjajo po gladki površini sveta. In če obstaja posmrtna večnost in če obstajajo angeli – kdo pravi, da se ne dolgočasijo na smrt? Po njej hrepenijo!

V tem ni velike modrosti. Veliko modrost pa bomo potrebovali, če se nam življenje v resnici nekaj malega podaljša. Kaj šele, če se podaljša toliko, kot napovedujejo bolj optimistične, a še zmeraj trezne napovedi? Bomo pridobljeni delež življenja, ne da bi imeli zanj kot oseba kakršne koli zasluge, premolčali? Saj to počnemo že zdaj, sicer ne bi potrebovali toliko vrhunsko odtujevalnih komunikacijskih sredstev, s katerimi blebetavo krpamo substancialne luknje. Ali ga bomo znali napolniti z novo govorico, ki bo zajemala iz neslutelih razmerij med novo biološko danostjo in starim občutkom za smrt? Med prividom nesmrtnosti in vendar jasno zavestjo, da se je smrt morda odmaknila, nikoli pa ne bo zapustila ograd našega življenja, naj se te še tako spektakularno podirajo. Kaj bomo storili, da se ne bomo neskončno in še bolj dolgočasili že »na tem svetu«?

Velik, morda največji del svetovne literature in zlasti poezije izraža tesnobo – in lepoto – prav zaradi minljivosti življenja. V luči najnovejših odkritij je jasno, da je ta elementarna tesnoba pravzaprav naša največja človeška širina in svoboda: zaradi nje imamo sploh priložnost, da se izrazimo kot smrtni posamezniki.

Babilonski Gilgameš, ustvarjen iz še starejših sumerskih predlog, je napredoval od nesmrtnega junaka k umrljivemu človeku. Takole mu je odgovoril modri Utnapištīm, predhodnik svetopisemskega Noeta, ki je preživel vesoljni potop in je torej že premogel določeno izkušnjo »večnosti«:

Neizbežna je bridka smrt:

Mar sploh kdaj gradimo hišo za vekomaj?

Mar za veke sklepamo pogodbe?

Mar si bratje za vekomaj delijo imetje?

Mar trajajo prepiri v deželi na vekomaj?

...

*Obraza, ki bi mogel gledati soncu v oči,
ni in ga ni bilo.*

Že od začetka sveta ni stalnosti in je ni.

Speči in mrtvi – kako podobna sta si med seboj!

Mar ni v obeh obrazih upodobljena smrt?

Ne gre za to, da bi genomski znanstveni dosežek zabrisal razliko med spečim in mrtvim: med tistim, ki sanja o nesmrtnosti, in onim, ki ga je smrt takšnih sanj že odrešila. Gre za to, kako s to povečano razliko, ki nas je morda res doletela, živeti brez iluzije o nesmrtnosti? Četudi nam jo znanost ponuja z enako verodostojnostjo, kot se je prikazovala Gilgamešu na začetku pismene civilizacije. Iluzija o nesmrtnosti bi lahko postala naša duhovna smrt. Tako v umetnosti kot v navadnem življenju.

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik XLVIII, številka 7-8, 2000

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2,
1512 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13,
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 200 41 02

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2,
1512 LJUBLJANA
Telefon 061 302 695, 080 11 08

Tisk

TISKARNA TONE TOMŠIČ, d. d.

ISSN 0038-0482

Oblikovanje ovitka

Jani Bavčer, ARSENAL,
sodelavec Aleš Strajnar

Računalniški prelom

Janez Turk

Glavni urednik
EVALD FLISAR

Uredništvo

Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Meta Kušar
Miloš Mikelc
Igor Škamperle
Milan Vincetič
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorici

Alenka Kobler
Nuša Mastnak

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak pošteveljek
od 11. do 13. ure
v pisarni uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom obvezno
priložijo disketo
(MS Word za Okna,
verzije 97, 95, 6.0).

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Naročnina

Cena enojne številke
v prosti prodaji je 800 SIT,
dvojne pa 1200 SIT.

Za naročnike

velja 20-odstotni
popust (7360 SIT letno,
plačljivo v dveh obrokih).

Cena za naročnike

v tujini je USD 79
ali protivrednost
v drugi valuti plus poštnina.

Revija izhaja

ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev

niso zmeraj tudi stališča
glavnega urednika
ali članov uredništva.